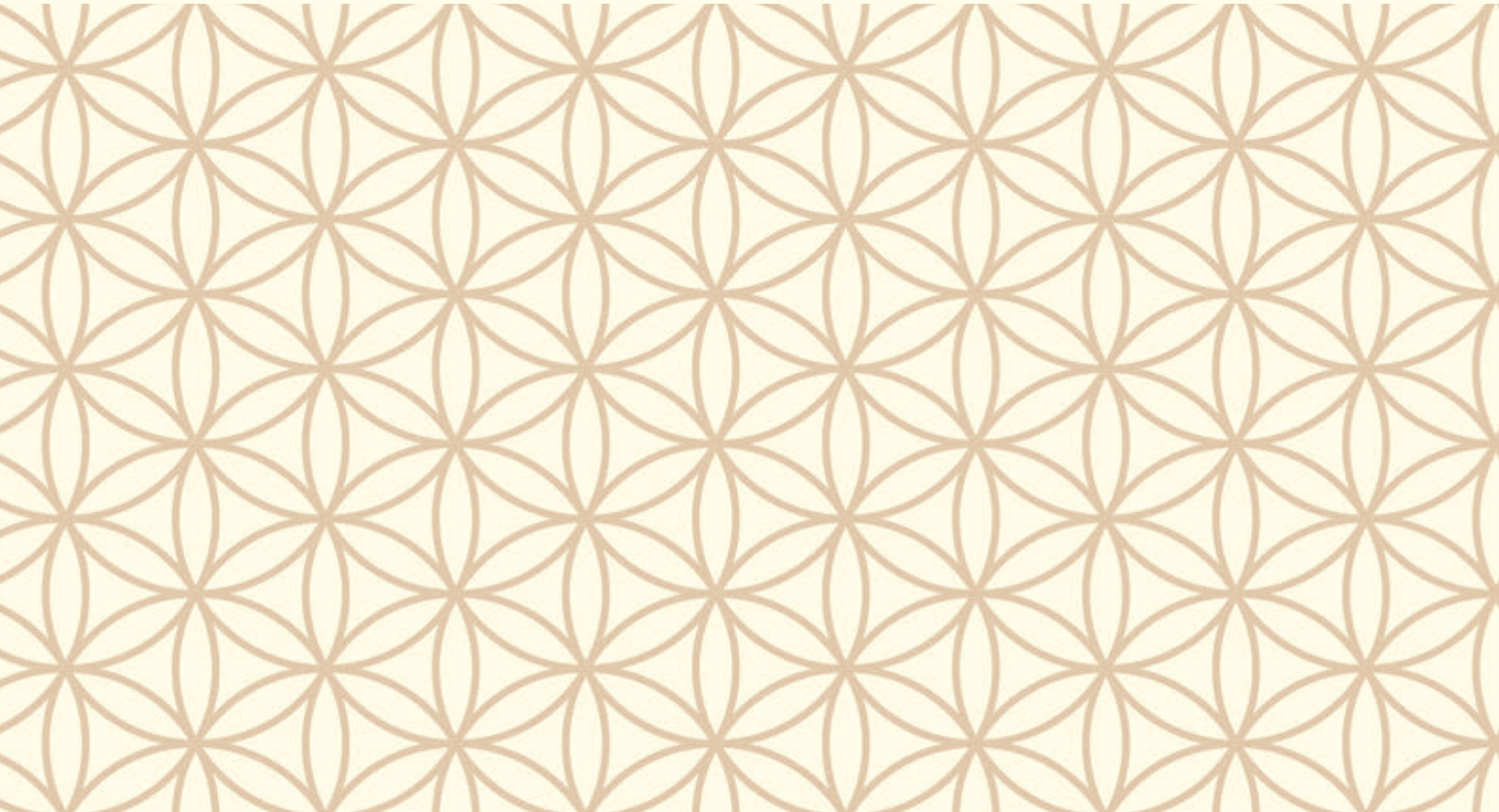

מהימנותן של
עדויות של הפורשים
על תנועות
דתיות חדשות

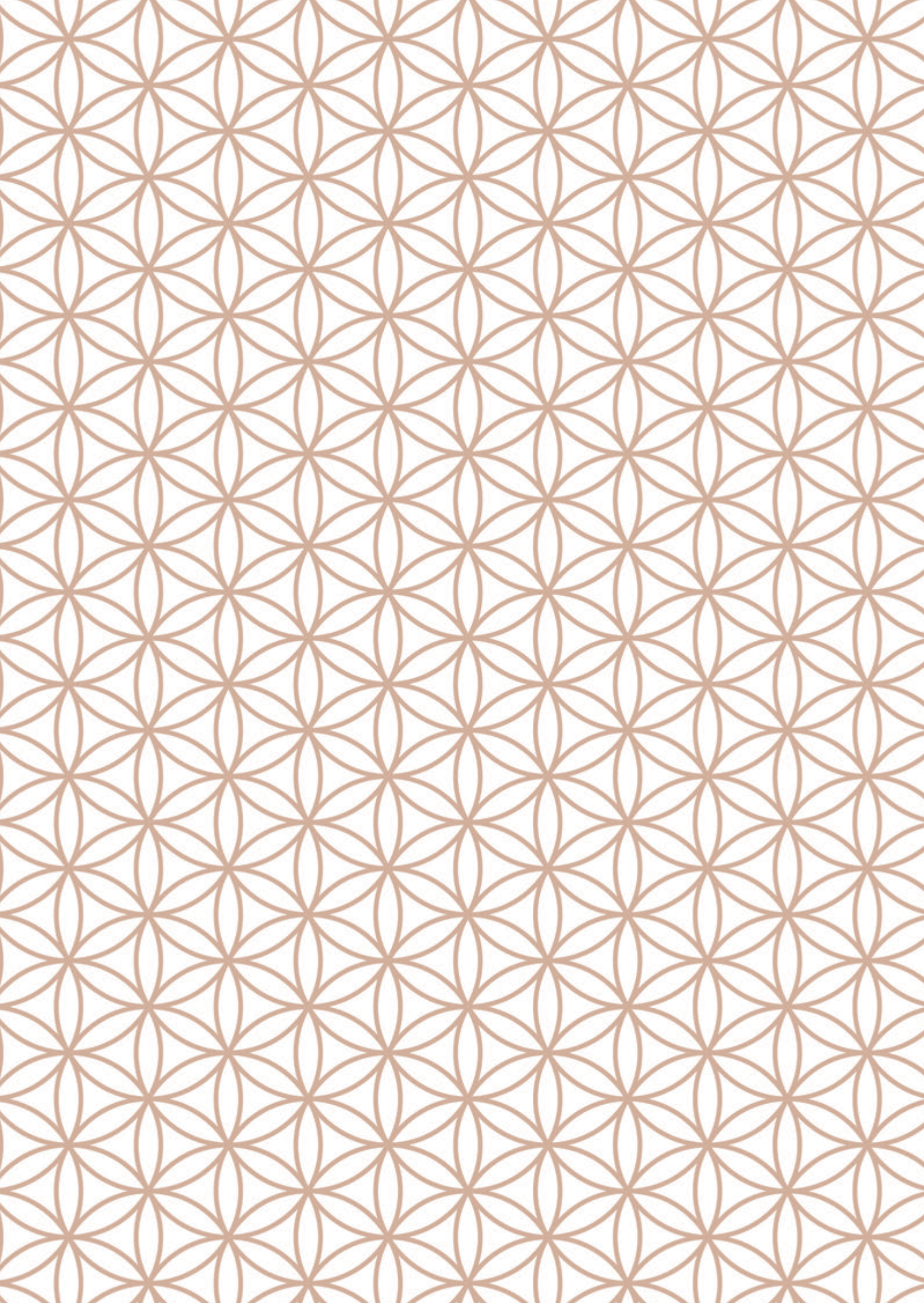
לוני די קליבר, Ph.D.
פרופסור ללימודי דת
האוניברסיטה המתודיסטית הדרומית
דאלאס, טקסס, ארה"ב
24 בינואר 1995

מהימנותן של
עדויות הפורשים
על תנועות
דתיות חדשות

מהימנותן של עדויות הפורשים
על תנועות דתיות חדשות

תוכן העניינים

1	רקע מקצועי	.I
2	מטלה	.II
3	פרישה בעבר	.III
3	I.III. פרישה ביהדות ההלניסטית	
4	II.III. פרישה בדתות הפגאניות	
4	III.III. פרישה בכנסייה הנוצרית	
5	פרישה בימינו	.IV
6	I.IV. סוגים של עזיבה	
7	II.IV. טקטיקות של כניסה מחדש	
8	מסקנות	.V

לוני די קליבר, Ph.D.
פרופסור ללימודי דת
האוניברסיטה המתודיסטית הדרומית
דאלאס, טקסס, ארה"ב
24 בינואר 1995

מהימנות של עדויות הפורשים על תנועות דתיות חדשות

I. רקע מקצועי

קיבלתי תואר ראשון בהצטיינות בפסיכולוגיה מאוניברסיטת הארדין-סימונס ב-1955. סיימתי תואר שני בתיאולוגיה עם ציון לשבח ב-Union Theological Seminary בניו-יורק ב-1959. קיבלתי דוקטור לפילוסופיה בדת ולפילוסופיה מאוניברסיטת דיוק ב-1963.

בעברי החזקתי בשני מינויים בפקולטה במשרה מלאה במחלקה לפילוסופיה באוניברסיטת טקסס באל-פאסו בשנים 1962-1965, עליתי לדרגת פרופסור חבר, במחלקת הדת באוניברסיטת טריניטי סן אנטוניו בשנים 1965-1969, במחלקה ללימודי דת באוניברסיטת וינדזור של אונטריו, קנדה, בשנים 1969-1975, שם הגעתי לדרגה של פרופסור מן המניין. מאז 1973, החזקתי במינוי של פרופסור מן המניין ללימודי דת באוניברסיטה המתודיסטית הדרומית, ואני משמש כיושב הראש של המחלקה ללימודי דת בשנים 86-1975 ומ-1993 עד לזמן הווה.

אני חבר ותיק במעמד טוב של האגודה האמריקנית של פרופסורים באוניברסיטה, האקדמיה האמריקנית לדת, האגודה למחקר מדעי של הדת, האגודה התיאולוגית האמריקנית, האגודה הקנדית ללימודי דת, האגודה התיאולוגית הקנדית, המועצה ללימודי דת, והחזקתי בתפקידים ברמת ההנהלה הארצית, ישבתי בראשות ועדות מקצועיות או שירתי בוועדות עריכה ברוב האגודות המקצועיות האלה.

אני פילוסוף של הדת ושל תרבות עם דגש מיוחד על דתות של העידן המודרני. בתור שכזה, אני עוסק בראש ובראשונה עם הצורות המשתנות של האמונה והעיסוק הדתיים בתנועות הדתיות העיקריות כמו גם בחדשות יותר במהלך תגובה של הדתות הוותיקות והחדשות יותר הללו לאתגרים ולשינויים

של החיים המודרניים. אני מלמד באופן סדיר מגוון של קורסים ברמות של תואר ראשון ושני במחקר השוואתי, פילוסופי ומחקר של מדעי החברה בנושא דת באוניברסיטה המתודיסטית הדרומית. אני גם מנהל תוכנית קבועה של מחקר אקדמי והוצאה לאור בתחום ההתמחות שלי, ופרסמתי חמישה ספרים העוסקים במחשבה הדתית המודרנית ששם הנצרות הרדיקלית (1968), ה' ריצ'רד ניבור (1977), הספקטרום המנופץ (1981), שפל הרוח הנוראי: מאמרים על דת ומהפכה (1987), המקרה של דָאָקס: מאמרים על אתיקה רפואית ומשמעות אנושית (1989) כמו גם מאמרים רבים בז'ורנלים אקדמיים מובילים כגון *Harvard Theological Review*, *Journal of Religion*, *Journal of the American Academy of Religion*, *Studies in Religion*, *Religion in Life*, *Religious Studies Review* וה-*Journal for the Scientific Study of Religion*.

בתור מומחה בדתות מודרניות, ערכתי מחקר אקדמי נרחב על כנסיית הסיינטולוגיה. קראתי את רוב הטקסטים התיאורטיים העיקריים שנכתבו ופורסמו על-ידי ל. רון האברד, עברתי על רבים מהעלונים הטכניים והאדמיניסטרטיביים שהוכנו על-ידי מר האברד והקצינים האדמיניסטרטיביים והדתיים של הארגון, ובדקתי דוגמאות מייצגות של ספרי הכשרה שמשמשים מורים ותלמידים בקורסים השונים שהכנסייה מציעה. קראתי גם מספר רב של מחקרים עיתונאיים ואקדמאים על ארגון הסיינטולוגיה. בנוסף, דיברתי עם סיינטולוגים פעילים, וביקרתי בארגון שנמצא בניו יורק ברחוב 46 ובסלבריטי סנטר שברחוב 82, בארגון השירות של פלאג בקלירווטר, פלורידה, ובסלבריטי סנטר בדאלאס.

II. מטלה

נתבקשתי על-ידי ארגון הסיינטולוגיה לתת את חוות דעתי המקצועית על שני נושאים נרחבים: (1) השכיחות של הפרישה בתנועות דתיות חדשות ו-(2) המהימנות של התיאורים שהפורשים מספקים על האמונות והעיסוקים הדתיים הקודמים שלהם. שתי השאלות האלה הן בעלות חשיבות מכרעת לצורך הבנה נאותה של התנועות הדתיות החדשות, מאחר ופורשים כאלה לעתים קרובות זוכים למעמד מיוחד כמקורות מידע אמינים לגבי האמונות והעיסוקים הקודמים שלהם בחשיפות תקשורתיות ואפילו במחקרים אקדמאיים של תנועות דתיות לא מסורתיות. יתרה מזאת, מספר מוגבל של פורשים הגישו תביעות נזיקין בבתי-משפט, כשהם מאשימים את הקהילות הדתיות הקודמות שלהם בדרכים שונות שהן עוסקות בפעילויות של מרמה והולכת שולל או בהפעלת לחץ פיזי ורגשי. אותם אינדיבידואלים שימשו לעתים קרובות, לאחר מכן, כעדים מומחים בתיקים משפטיים אחרים כנגד דתות חדשות, בין אם מדובר בכתבי אישום שהוגשו על-ידי גופים ממשלתיים ובין אם בתביעות שהוגשו על-ידי מתנגדים עוינים.

תשומת הלב המיוחדת שניתנת על-ידי אמצעי התקשורת לפורשים מתנועות דתיות חדשות ולפניותיהם לבתי-המשפט בתביעות על נזקים לכאורה שנגרמו להם על-ידי הדת הקודמת שלהם קשורה לשינוי משמעותי ביותר בגישה של הציבור וביחס שלו לפורשים במאה הנוכחית. בעבר, פורשים היו זוכים לגינויים נחרצים על נטישת האמונה שלהם. יותר מכך, פעולת הענישה שנקטה כנגד הפורש על-ידי הקבוצה הדתית שדחה קיבלה לעתים קרובות חיזוק נוסף מכוחה של המדינה. לעומת זאת, בשנים האחרונות יותר סביר שהפורש הוא זה שינקוט פעולת ענישה נגד הקבוצה הדתית, לפעמים בתמיכה של החוק. לעתים קרובות מסתכלים

על הפורשים מתנועות דתיות חדשות בתור קורבנות ולא עריקים מתוקף הסיפורים השליליים באופן קיצוני שהם מספרים על העבר הדתי שלהם. אבל נותרת השאלה האם עדויות הפורשים האלה מהוות דיווחים מהימנים על הקהילות הדתיות בהן היו חברים והפעילויות הדתיות שלקחו חלק בהן בעבר.

העניין המיוחד של כנסיית הסיינטולוגיה בשאלת מהימנותם של הפורשים נובע מהעובדה שהיא עצמה הייתה מטרה ל-"חשיפות" תקשורתיות ותביעות אזרחיות המבוססות על עדותם של פורשים. כהקדמה לדיון המלא בהמשך, אני משוכנע מתוקף ההכשרה המקצועית שלי והמחקר האקדמי שלי שתקשורת ההמונים, הקהילה האקדמאית, המערכת המשפטית או סוכנויות הממשלה, לא צריכים לקבל את הפורש כמקור מהימן של מידע על תנועות דתיות חדשות באופן לא ביקורתי. תמיד יש להתייחס אל הפורש כאל אדם עם נטייה לספק תיאור משוחד של האמונות והפרקטיקות הדתיות של הפעילויות והקהילות הדתיות הקודמות שלו או שלה.

III. פרישה בעבר

המילה "apostasy" היא תעתיק של המילה היוונית *apostasia*, שבמקור ציינה מרד או פרישה. השימוש של המילה בתחום הדת מציין נטישה מכוונת של האדם את דתו. לפרישה יש קירבה רבה לכפירה, בה דחיית אמונות אורתודוקסיות והחלפתן באמונות ועיסוקים לא מסורתיים בתוך דת מסוימת נתפסים כהכחשה מוחלטת של הדת האמיתית. בתור שכזו, חייבים להבין את הפרישה כהתרחשות ציבורית ולא אישית. פרישה היא לא עניין של ספקות דתיים אישיים או הפסקה של קיום מנהגים דתיים. פרישה היא התנערות וגינוי ציבוריים של אדם על האמונות והעיסוקים הדתיים הקודמים שלו. הפורש לעתים קרובות נוטש דת אחת עבור דת אחרת, אבל עשוי גם לוותר על דת באופן כללי.

I.III. פרישה ביהדות ההלניסטית

התנ"ך העברי מגנה בחריפות את הפרישה הלאומית של בני ישראל העתיקים, ששוב ושוב חזרו לדת ולתרבות הפוליתאיסטית שמתוכה צמחו. אבל האקטים הראשונים של פרישה אינדיבידואלית התרחשו במהלך שלטונו של אנטיוכוס אפיפנס (סביבות 164-175 לפנה"ס), כאשר יהודים רבים אולצו על-ידי הקיסר הפגאני להתכחש לעבודת האלוהים לטובת האלים היווניים. התשוקה לתרבות ההלניסטית חדרה עמוקות לדת ולתרבות היהודית עד למרד המכבים, שהצליח להשיב על כנם את חוקי המשפט והלאומנות היהודיים. הפרישה המשיכה באופן ספורדי, אבל נטישה מסוג זה של ההלכה היהודית זכתה לגינוי חריף ביותר בתוך הקהילה היהודית.

מאוחר יותר, תחת השלטון הרומי, היהודים הורשו לעסוק בדת שלהם בחופשיות תחת שלטון פוליטי סמלי של טטררכיה יהודית. כיתות דתיות שגשגו במהלך תקופה זו, כשהתנועה החזקה ביותר ביניהן היתה התנועה הנוצרית שבסופו של דבר הפרידה את עצמה לחלוטין מהיהדות. הכיתות והנוצרים גונו כפורשים. אף יותר מכך, פרישה שכזו גונתה במונחים פוליטיים כמו גם במונחים דתיים, כיוון שבקרב היהודים דת ואזרחות היו בלתי נפרדות. פרישה נתפסה כפשע כנגד המדינה כמו גם כחטא נגד אלוהים. מהפורש נשללו גם הישועה וגם האזרחות.

II.III. פרישה בדתות הפגאניות

באופן כללי, הרעיון של בלעדיות מוחלטת היה זר לדתות של יוון ורומא, בעקבות הטבע הפוליתיאיסטי שלהן. הכתות הפגאניות לא סילקו מתוכן חברים שדבקו במסורות דתיות או בחוגים פילוסופיים מתחרים. אך לעתים קרובות האלים של דתות פגאניות הוכרו רשמית על-ידי רשויות אזרחיות וזוהו עם רווחת המדינה. במקרים כאלה, נטישתן של דתות שקיבלו תמיכה פוליטית נתקלה בביקורת ציבורית ואף רדיפה בחסות המדינה. במזרח היווני, נוצרים הואשמו באתאיזם כי הם דחו את האלים של העם. במערב הלטיני, נוצרים הואשמו בנטישת דת אבותיהם. בשני המקרים, הנוצרים המוקדמים שסירבו לחלוק כבוד לאלים של העיר או המדינה גונו ולעתים קרובות נרדפו באשמת מרד נגד המדינה. בקיצור, פרישה הפכה לבעיה בחברה פגאנית רק כאשר מנהגי האבות שלה או האלים של המדינה נדחו.

III.III. פרישה בכנסייה הנוצרית

מומרים יהודים ופגאניים קדומים רבים המירו את דתם לנצרות והמשיכו לקיים את חוקי הטקס היהודיים או המשיכו להשתתף בפסטיבלים דתיים פגאניים. בהתחלה, ההתמדה של המנהגים הדתיים הישנים לא נחשבה כפרישה. פרישה הפכה להיות סוגיה ברורה וחד-משמעית רק כאשר הכנסייה הנוצרית הפרידה את עצמה מהצורות היהודיות והגנוסטיות של הנצרות. כבר בברית החדשה, פרישה מקושרת עם מורי ונביאי שקר שהופעתם תסמל את הקץ האפוקליפטי של התקופה. במאות המוקדמות, כאשר הנצרות האורתודוקסית הפרידה את עצמה מתנועות אפיקורסיות ופלגניות, פרישה היתה לרוב בעיה פנימית. אבל עם המרתו של קונסטנטיין לנצרות, פרישה הפכה להיות פשע אזרחי שניתן להעניש עליו על פי החוק. כך החלה תקופה של יותר מאלף שנה של שיתוף פעולה הדדי בין הכנסייה והמדינה. המדינה השתמשה בעוצמת החרב כדי להגן על הכנסייה מפני פרישה והכנסייה השתמשה בעוצמת כתבי הקודש כדי להגן על המדינה מפני התקוממות. מהפורשים נשללו הזכויות האזרחיות כמו גם הזכויות הדתיות.

נטישת הנצרות באופן גלוי היתה מעשה נדיר במקומות בהם הקשר בין הכנסייה למדינה היה איתן, אבל אפילו תנועות פרישה סמויות דוכאו באופן פעיל. עינויים שימשו כדבר שבשגרה לסחוט וידויים ולעודד הבעת חרטה. פורשים ופלגנים נודו מהכנסייה ונרדפו על-ידי המדינה.

בהיסטוריה הנוצרית התרחשה גם פרישה בסדר גודל עצום. "הפילוג הגדול" בין האורתודוקסיה במזרח לקתוליות במערב במאה ה-8 סימן את ההתפצלות הגדולה הראשונה בעולם הנצרות, שהסתיים בנידוי הדדי. הרפורמציה הפרוטסטנטית במאה ה-16 הוסיפה מחלוקת נוספת בקרב הנוצרים. כל קבוצה נבדלת טענה שהיא מחזיקה באמונה ובפרקטיקה האותנטיות של כנסיית הברית החדשה, ובכך הורידה את הגרסאות המתחרות של הנצרות בדרגתן לסטאטוס של פורשים.

בנוסף, אותן כנסיות פרוטסטנטיות שנהנו ממונופול טריטוריאלי השתמשו בכלי הנשק של נידוי על פי צו הדת ורדיפה הנתמכת פוליטית כנגד טוענים מתחרים שהצהירו כי הם הנצרות האותנטית. רק עם תום מלחמות הדת וחקיקתם של צווים לסובלנות פסקו פעולות דיכוי פוליטיות שכאלה כנגד פרישה. סנקציות דתיות רשמיות ולא רשמיות, החל מנידוי ושלילת ירושה ועד לגינוי וחרם חברתי, המשיכו להיות בשימוש.

כפי שסקירה קצרה זו מראה, גינוי של פורשים שימש כ-"אסטרטגיה של לגיטימציה" עבור כל אותן דתות בתקופות העבר אשר טענו לבלעדיות כדת היחידה בעלת האמונה והפרקטיקה הדתית הנכונות. בנסיבות לאומיות וטריטוריאליזם בהן נאמנויות פוליטיות ודתיות התמזגו יחד, הטילו סנקציות חוקיות כמו גם סנקציות דתיות כנגד פרישה. מהפורשים נשללו הן אזרחות והן גאולה. הפורש, בתור שכזה, נתפס כמקור לשקרים ולחוסר מוסריות שאיים על הטוהר של הקהילה הדתית ועל היציבות של הסדר הפוליטי.

פרישה נעשתה פחות ופחות בעיה בעולם המודרני כאשר מסורות דתיות החלו לרכך את הטענות הדוגמטיות שלהן וכאשר חברות חילוניות הפרידו את עצמן מהתמיכה הדתית. ההסכמה לקבל פלורליזם דתי, והפיכת האמונה הדתית לדבר אישי במאה הנוכחית, שיחררו במידה רבה את אותם אינדיבידואלים שהמירו את דתם מהאיבה הכללית, מבחינה חוקית ודתית, שהיתה מנת חלקם של הפורשים. כמובן שהכנסייה הקתולית עדיין שומרת בידיה את הנשק של נידוי, פונדמנטליסטים פרוטסטנטים מטיפים כנגד הסכנות של כפירה, ומדי פעם משפחות אדוקות מנשלות מרכושם צאצאים שמתחתנים עם בני דת אחרת או ממירים את דתם. אבל סנקציות אלה אינן נושאות את המשקל הציבורי או האישי שפעם היה להן. אלו הן מחוות טקסיות של דוגמטיקנים דתיים אשר איבדו, בתרבויות פלורליסטיות וחילוניות, את סמכותם שלא היה עליה עוררין.

IV. פרישה בימינו

בשלושים השנים האחרונות הפרישה חזרה להיות נושא לדיון ברמה הציבורית כמו גם הפרטית, למרות שכפי שצוין לעיל, יש דמיון קלוש בין היחס לפורש של ימינו לבין הדרך שבה התייחסו אל הפורש בעבר. מאז שנות השישים, מגוון של תנועות דתיות חדשות הופיעו בכל החברות המודרניות והדמוקרטיות. רבות מאותן קבוצות מיעוט דתיות מציבות דרישות "טוטאליות" מחבריהן, התחייבות מוחלטת לכתבי הדת שלהן ומסירות מוחלטת לקהילה הדתית שלהן. דתות חדשות אחרות לא מחייבות את כל החברים בהן להתמסר באופן מלא לחיי הקהילה או לשליחות שלהן, אך עדיין דורשות דבקות קפדנית בסטנדרטים המוכתבים על-ידי הדוקטרינות, האתיקה והטקסים שלהן. אין ספק שכל הדתות החדשות מחזיקות באמונות ובפרקטיקות שהן שונות מאלה של הדתות העיקריות. באופן לא מפתיע, בהתחשב בדרישות המחמירות האלה, חלק מאלה שחברו לתנועה דתית מסוימת מחליטים לאחר זמן קצר שהיא לא עבורם ועוזבים. העזיבה שלהם מתרחשת בדרך כלל ללא אירועים מיוחדים, מכיוון שרוב האנשים אשר חוברים לתנועות כאלה מתייחסים לניסיון העבר שלהם באופן חיובי כצעד נוסף במסע הרוחני האישי שלהם.

אבל בניגוד לאמור לעיל, בין אלו שעוזבים ביוזמתם האישית יש כמה עריקים שזכו לפרסום רחב בכך שהתקיפו באופן פומבי את הפעילויות והחברות הדתיות הקודמות שלהם דרך העיתונות ובבתי-המשפט. פורשים כאלה זוכים לעתים קרובות למעמד של *לסנסציה ציבורית* במקום מנודים חברתיים, בהיותם מקורות מידע אשר מתקבלים בברכה על-ידי ציבור שהוא גם סקרן וגם מפוחד לגבי הדתות החדשות והלא מוכרות האלה. עם זאת, כפי שנראה בהמשך, גם החבר-לשעבר השקט ומכיר התודה וגם הפורש הפגוע והקולני, אשר יצאו מתנועה דתית חדשה, שניהם כאחד אינם צריכים להיחשב כפרשנים או בייקטיבים וסמכותיים בנושא התנועה הדתית שאלה היו שייכים קודם לכן.

I.IV. סוגים של עזיבה

ישנה תפיסה מוטעית רווחת בציבור הרחב שרק מעט מהעזיבות של חברים בתנועות דתיות חדשות נעשות מתוך בחירה חופשית ומהוות התנסויות חיוביות. התדמית של דתות חדשות כקבוצות בעלות משטר נוקשה השולטות במחשבות ובפעולות של החברים בהן דרך טכניקות שונות של "שטיפת מוח" מושרשת עמוק בדמיון הציבור, תודות לקיבעון של המדיה על סיפורי האימה של חברים לשעבר ולתעמולה של קבוצות שנלחמות בכתות. רבים מהתיאורים האקדמאיים המוקדמים על תנועות דתיות חדשות אף הם הנציחו את הרושם המוטעה הזה בכך שהתבססו במחקרים שלהם כמעט באופן מוחלט על פורשים שהוצאו בכוח מהחברות הדתיות הקודמות שלהם, בין אם על-ידי תכנות-מחדש בכפייה או אשפוז כפוי. אבל מספר מחקרים אקדמאיים שנערכו לאחרונה (לדוגמה, גיימס א' בקפורד, מחלוקות ציבוריות על כתות: התגובה החברתית לתנועות דתיות חדשות, לונדון: Tavistock Publications 1985; סטיוארט א' רייט, עזיבת כתות: הדינמיקות של העריקה, וושינגטון די-סי: האגודה למחקר מדעי של הדת, 1987) הוכיחו בבירור שקיימים שני סוגים שונים מאוד של פרישה, שיכולים, כל אחד מהם, להתקשר לשתי הערכות שונות מאוד של פורשים על תנועות דתיות חדשות.

רק מיעוט קטן של עריקות מתנועות דתיות חדשות הן התוצאה של פרישה כפויה. מאמצים כוחניים "להציל" אינדיבידואל מסוים מתנועה דתית חדשה נעשים תמיד ביוזמתם של אנשים מבחוץ. קרובי משפחה שמתנגדים למעורבות של האדם בדת החדשה ניצבים בפני בעיה כפולה – למה הוא הצטרף מלכתחילה וכיצד אפשר להפריד אותו מהדת הזאת.

השאלה הראשונה נענית בדרך כלל על-ידי הסבר של "שטיפת מוח", שבתורו, מצדיק "תכנות מחדש" כפיתרון לבעיה השנייה. תרחיש שטיפת המוח "מסביר" איך אדם שממיר את דתו לדת חדשה מאמץ ויוצא להגנתן של אמונות ופרקטיקות שהאדם מבחוץ תופס כמגוחכות. אותו אדם נתפס כקורבן של טכניקות פסיכולוגיות וסוציולוגיות שונות של שטיפת מוח. בהתחשב בנסיבות האלה, האמצעים היחידים להצלת האדם הזה הם צורה דרמטית כלשהי של התערבות שתשחרר אותו משעבוד כזה. חטיפה ותכנות מחדש כפויים או אפוטרופוסות משפטיות ואשפוז מקבלים הצדקה כאמצעים ההכרחיים להציל מעצמם חברים בדת החדשה אשר נפלו קורבן להטעיה ולמניפולציה. בצורה זו או אחרת, טענות לשטיפת מוח וצידוקים לתכנות מחדש מהווים את הבסיס לכל אותם "מבצעי הצלה".

בגלל הפרופיל הגבוה שלהם בחשיפות תקשורתיות ובהליכים משפטיים נגד החברות הדתיות הקודמות שלהם, הפורשים-בכפייה הללו עזרו לטפח את המחלוקת סביב תנועות דתיות חדשות. הזמינות שלהם בתור "ניצולי כת" הופכת אותם לסנסציה חמה עבור המדיה, אשר לעתים קרובות הינה מקור המידע היחיד הזמין לציבור הרחב על תנועות דתיות חדשות. בשלב הזה של התהליך, הקשר הלוגי בין שטיפת המוח והתכנות מחדש עובד הפוך. עצם העובדה שתהליך התכנות מחדש "עובד" נתפס כראיה על-ידי אנשים מודאגים מחוץ לקבוצה, כמו גם על-ידי חברים לשעבר מסוימים, לכך שתרחיש שטיפת המוח הוא נכון. השינוי המהיר והקיצוני באמונה ובהתנהגות שתכנות מחדש גורם לו נתפס כהוכחה ברורה וחדה לכך שהאדם ששוקם היה אכן הקורבן, אם לא האסיר, של דת מרושעת. בנוסף לכך, קרובי משפחה ש-"קיבלו בחזרה את יקירם" מקבלים מוטיבציה לעזור לאחרים "לקבל את ילדיהם בחזרה" על-ידי פרסום הסיפור שלהם לציבור ותמיכה בארגונים נגד כתות

אשר תמכו בהם. בדרך זו, אחוז קטן של פורשים וה-"מצילים" שלהם עיצבו (או בניסוח הולם יותר, עיוותו) את תפיסת הציבור בנוגע לכל העריקים מתנועות דתיות חדשות.

בניגוד לדעת הציבור, הרוב המכריע של עריקות מתנועות דתיות חדשות הן עניין של פרישה מרצון. בנוסף, הרוב הברור של אלו אשר עוזבים מרצונם החופשי יתבטאו בצורה חיובית על היבטים מסוימים של ניסיון העבר שלהם. בעוד שהם יפרטו ללא היסוס את הדרכים בהן תנועה דתית מסוימת לא ענתה על הציפיות והדרישות הרוחניות האישיות שלהם, רבים מהעריקים מרצון מצאו דרכים שונות להפיק ערך חיובי מסוים מהפעילויות ומהקשרים הדתיים הקודמים שלהם.

אבל יש כמה פורשים מרצון מתנועות דתיות חדשות אשר עוזבים אותן כשהם ממורמרים בצורה קיצונית ועם ביקורת חריפה על הפעילויות והקשרים הדתיים הקודמים שלהם. הדינמיקה של הפרידה שלהם מקבוצה דתית שפעם אהבו מקבילה לפירוק מריר של נישואין וגירושין. נישואין ודת דורשים מידה משמעותית של מחויבות. ככל שהמעורבות גדולה יותר, הפרידה טראומטית יותר. ככל שהמחויבות נמשכה זמן רב יותר, כך הצורך להאשים את האחר בכישלון מערכת היחסים נעשה דחוף יותר. אנשים אשר היו חברים בתנועות דתיות חדשות במשך זמן רב, תוך מעורבות עמוקה, וברבות הימים התפכחו מאמונתם, מטילים לעתים קרובות את כל האשמה על הפעילויות והקשרים הדתיים הקודמים שלהם. הם מנפחים פגמים קטנים למעשי רשע עצומים. הם הופכים אכזבות אישיות לבגידות מרושעות. הם אף יספרו כזבים יוצאי דופן כדי לפגוע בדת הקודמת שלהם. באופן לא מפתיע, פורשים אלה ישתמשו לעתים קרובות, בראייה לאחור, באותם תרחישים של שטיפת מוח שבדרך כלל מגייסים כדי להצדיק ניתוק בכוח של חברים מתנועות דתיות חדשות.

II.IV. טקטיקות של כניסה מחדש

התנתקות מפעילויות וקשרים דתיים קודמים היא רק חצי מההתליך של ההתכחשות לאמונתו של אדם בתנועה דתית חדשה. הפורש, בין אם עשה זאת מרצון או בכפייה, עומד אל מול המטלות היותר מאיימות של חזרה לתרבות הדומיננטית ויצירה מחדש של זהות והשקפת עולם חדשות. נדיר הוא שכניסה מחדש תהיה מורכבת רק מחזרתו של האדם לסגנון החיים והשקפת העולם הקודמים שלו, קודם הצטרפותו לתנועה דתית חדשה. הבן או הבת ה-"אובדים" חוזרים כאדם שונה, שנושא עימו מערך שלם של התנסויות שעתה הוא צריך איכשהו להסביר ולשלב בתוך מצב פסיכולוגי וחברתי חדש. המעבר הזה מושפע לעתים קרובות על-ידי מערכות משפחתיות, רשתות חברתיות, קבוצות דתיות, מוסדות חינוכיים וארגונים נגד כתות. באופן לא מפתיע, ההשפעה של הקבוצות האלה צובעת במידה רבה את הפרשנות של הפורש לגבי הפעילויות והקשרים הדתיים מהעבר.

בלי קשר לצורה בה עזבו, הפורשים חייבים להבין באופן מלא הן את המרתם לתנועה הדתית הלא-מסורתית והן את ההיפרדות לאחר מכן. הם לעתים קרובות מקבלים את הצידוק-העצמי שהם מחפשים מארגונים נגד כתות או מקבוצות דת פונדמנטליסטיות, אשר מספקים להם את ההסברים של שטיפת המוח כדי להצדיק את הדבקות הפתאומית שלהם בתנועה דתית חדשה ואת הנטישה שלה, שהיתה פתאומית באותה המידה. המידע שניתן על-ידי הקבוצות האלה הינו בדרך כלל שלילי ביותר ומוטה באופן קיצוני כנגד הארגון שנעזב. באופן יותר מדויק, הקבוצות האלה מספקות להם *לִינְיָה פְּרִינְקָה* באמצעותה הם יכולים לספר את סיפוריהם על שידול ועל יציאה לחופשי. מספר רב של מדענים למדעי החברה הצביעו על כך שביוגרפיות אלה של "ניצולי כתות"

מורכבות מתיאורים מלאכותיים ומוגזמים ביותר המסגירים את ההשפעה של תרחישים של שבי ויציאה לחופשי אשר נלקחו בהשאלה ממקור אחר – כל אחד מהם סיפור שעשו עליו חזרות רבות על בידוד חברתי, מניפולציה רגשית, מחסור פיזי, ניצול כלכלי ושליטה היפנוטית. "סיפורי הזוועה" האלה משמשים את הפורש גם להצדיק את פרישתו וגם להאשים את הדת החדשה באמונה לא רציונלית ובהתנהגות לא מוסרית. בנוסף, הם מזינים ומעצבים את הדרך בה הציבור תופס את הדתות החדשות כאיומים מסוכנים לחופש הדת ולסדר האזרחי. בהתחשב בעיתונות השלילית, אפילו אותם פורשים שאינם נמצאים תחת השפעה ישירה של ארגונים נגד כתות או קבוצות דתיות פונדמנטליסטיות, מושפעים לעתים קרובות מהתיאורים השליליים שלהם על הדת שהם עזבו.

V. מסקנות

הניתוח שלעיל מראה בבירור שבעוד שישנה שכיחות מסוימת של פרישה בתנועות דתיות חדשות, לרוב המכריע של האנשים שמנתקים את עצמם מאותן דתות לא קונפורמיסטיות אין שום עוינות שנשמרת לאורך זמן כלפי הפעילויות והקשרים הדתיים הקודמים שלהם. בעוד שהם מצביעים בכנות על הדרכים בהן השאיפות והצרכים הדתיים שלהם לא קיבלו מענה, הם הצליחו להפיק משמעויות וערכים חיוביים מהתנסויות העבר שלהם. על דרך הניגוד, ישנו מספר קטן בהרבה של פורשים המסורים עמוקות להביך ולפגוע בתדמית של הקהילות הדתיות שבעבר דרשו את נאמנותם, אם לא להרוס אותן לחלוטין. ברוב המקרים, פורשים אלה הופרדו בכוח מהקהילה הדתית שלהם דרך התערבות של בני משפחה וקבוצות נגד כתות, או נמצאו תחת השפעתם של פרסומים או קבוצות נגד כתות זמן קצר לאחר הנטישה הוולונטרית שלהם של קבוצה דתית חדשה.

אין ספק שהאויבים המסורים והעקשניים האלה של הדתות החדשות מציגים תמונה מעוותת של הדתות החדשות לציבור, לאקדמיה ולבתי-המשפט כתוצאה מהזמינות הנלהבת והלהיטות שלהם להעיד כנגד הפעילויות והקשרים הדתיים הקודמים שלהם. פורשים כאלה תמיד פועלים על בסיס תרחיש אשר מזכה אותם מכל אשמה על-ידי הטלת האחריות לפעולות שלהם על הקבוצה הדתית. יותר מכך, התרחישים השונים של שטיפת מוח שלעתים כה קרובות הוטחו כנגד התנועות הדתיות החדשות הופרכו בצורה מוחצת וחד משמעית על-ידי מדענים למדעי החברה וחוקרי דת כלא יותר מאשר מאמצים מחושבים להכפיש את האמונות והעיסוקים של דתות לא קונבנציונליות בעיני גופי ממשלה ודעת הציבור. עיתונאים, אנשי אקדמיה ומשפטנים אחראיים לא יכולים להתייחס לפורשים כאלה כאל מקורות מידע אמינים. אפילו לתיאורים של אלה שנטשו מרצון בלי שום טינה חייבים להתייחס בזהירות מאחר שהם מפרשים את הניסיון הדתי הקודם שלהם דרך מאמציהם בהווה לבסס מחדש את הזהות העצמית וההערכה העצמית שלהם.

בקיצור, פורשים שנטשו דתות חדשות כפי הנראה לא עומדים בסטנדרטים של אובייקטיביות אישית, מיומנות מקצועית והבנה מושכלת שנדרשת מעדים מומחים.